

„Cimitirul Vesel” de la Săpâța

Cu certitudine, cel mai mediatizat, controversat și comercializat brand maramureșean este „Cimitirul Vesel” din Săpâța. Bulversant până la renegare, admirat până la venerație și comentat din perspective etnografice, folclorice și filosofice, hipnotizant din pricina „albastrului de Săpâța”, vizitat, citit și fotografiat de sute de mii de turiști din toate colțurile lumii - cimitirul cu cruci colorate și poeme hazlii trebuie privit mai degrabă ca o alcătuire inedită între **spirit** (spiritualitate, credințe ancestrale, concepții, tradiții) și **materie** (lemn, pigment vegetal).

Ceea ce șochează privirea și mentalul omului modern este **destinația** acestor monumente: artefacte într-o necropolă. Obișnuit (prin filiera dogmatismului creștin) cu o oarecare solemnitate și sobrietate ce îmbracă ritualul legat de înmormântare și păstrarea memoriei unui decedat, omul din ziua de azi este prizonierul unei culturi aflate pe un alt palier istoric. Cu greu își pot imagina occidentalii că în Europa secolului al XX-lea se manifestă (comunitar) un tip diferit de credință, grevată pe religia creștină, ca reminiscență a unor concepții despre viață și moarte demult apuse.

Paradoxul „fenomenului Săpâța” s-ar atenua mult dacă monumentele funerare ar face obiectul unei expoziții itinerante prin marile galerii de artă de pe mapamond. Privitorii ar savura textele satirice și ar admira inciziile multicolore laterale. Ar aprecia operele de artă de factură populară ca fiind de o originalitate dezarmantă. Scurt-circuitul mental s-ar produce în momentul în care li s-ar comunica faptul că toate aceste artefacte sunt componente ale unor monumente funerare ce împodobesc un cimitir din România.

Întrebările ce ar urma unei asemenea revelații s-ar centra pe termenii: Teribilism? Kitsch? Marketing turistic?

În 1935, când Ioan Stan Pătraș (1908-1977) a asamblat prima cruce de acest gen în cimitirul bisericii din sat, nici el, nici preotul și nici localnicii nu au avut în vedere dimensiunea pe care o va lua industria turistică mondială în secolul al XXI-lea. Dintotdeauna, **expresia artistică** a universului material maramureșean a secondat **utilitatea** obiectului. Ba mai mult, orice inovație și nuanță de originalitate trebuia fundamentată pe **tradiție** și **acceptarea** unanimă a **colectivității**. Așa s-a întâmplat și în cazul *Cimitirului din Săpâța*.

Apariția acestui obiectiv pe harta Europei a prilejuit numeroase sondări ale credințelor arhaice, atestate doar de studii de specialitate care citează izvoare istorice incerte.

Astfel, s-a descoperit cu surprindere că populația din Maramureș a conservat, în memoria colectivă, concepția potrivit căreia moartea nu este privită cu spaimă sau dispreț, ci considerată un act firesc de integrare în *lumea de dincolo*. O lume organizată similar cu a noastră, unde strămoșii perpetuau aceeași organizare și îndeplineau aceleași funcții, practicând aceleași îndeletniciri. Erau ființe benefice, protectoare. De aceea, riturile funerare se desfășurau aidoma banchetelor, cu veselie și împăcare sufletească. La moartea celor „nelumiți” (tineri necăsătoriți) se organizau nunți și petreceri. Periodic, în cimitirele satelor își dă întâlnire întreaga comunitate, la „Sărbătoarea morților”, prilej cu care se aprind lumânări și se consumă alimente și băuturi peste morminte, dovedind încă o dată că între lumea celor vii și lumea celor morți se așază un prag firav, abia perceptibil.

Privit din acest unghi, al unei realități etnologice dovedite, Cimitirul Vesel din Săpânța își decriptează mesajele:

„Eu, Grigore și tata Ion Ilieș / Foaie verde de trifoi / Vă uitați bine la noi / Cum petrecem amândoi / Căci cu tata m-am tâlnit / Că de el mult am dorit / Că în război au plecat / Înapoi n-au înturnat. / Ne află pe ceie lume / Vă zicem la toți de bine!”

„Aici eu mă odihnesc / Pop Marie mă numesc / Câte zile am avut / Multă țiară am țesut / Și nu mult am bătrânit / Iată moartea m-a lovit / Și aice m-am mutat...”

„Ne odihnim pe vecie / Stan Vasile și soție / Cât am trăit pe pământ / Am lucrat, nu am șezut / Și de toate am avut. / Cu coasa-n iarbă am cosit / Babă de treabă am avut / Prânzu’ l-au adus pe rând / Tuma când am fost flămând / Moșu a trăit 74 de ani, baba 76 (1950)”.

*

În opinia unor specialiști (I. Vlăduțiu, 1981) tradiția crucilor pictate în Săpânța este anterioară lui Pătraș. Însă acestui meșter îi revine meritul „de a fi generalizat îmbinarea, pe același monument funerar, a basoreliefului în lemn cu pictura naivă și versul popular, creând un stil și un limbaj propriu de exprimare”. Același exeget opinează că *Cimitirul Vesel* poate fi considerat un „original muzeu cu valoare estetică, etică și socială”. În prezent, în cele două cimitire din Săpânța se află câteva sute de cruci pictate în stil „Pătraș”, realizate de artist sau de ucenicii acestuia.